

Беларускі народны календар

НАРОДНЫ КАЛЯНДАР — *гэта сістэма настаянных ці рухомых свят, прысвяткаў, абрадаў, гульняў, звычаяў, што замацаваны ў быццё і фальклоры. Уяўляе пераважна спалучэнне язычніцкай і хрысціянскай культур. Гэта — фальклорны календар: ён складзены на аснове хранонімаў, якія зафіксаваны ў вуснай народнай творчасці беларусаў, і ўключае традыцыйныя арыенціры на сельскагаспадарчыя работы і адпачынкі ў гадавым, сезонным, месяцавым і іншых цыклах-рытмах. Сістэматызаваны беларускі народны календар у складзе з велікодна-валячобнымі песнямі, якія ў строгай храналагічнай паслядоўнасці апісваюць традыцыйныя прысвяткі і святы, у тым ліку тыя, што закансерваваліся ў непараўнальных паэтычных узорах як Навагоддзі/Навалецці, з'яўляецца нашым издэўрам і феноменальнай з'явай сусветнай нематэрыяльнай культуры.*

на 2017 год

У народным календары на 2017 год прадстаўлены асноўныя святы і прысвяткі з кароткімі тлумачэннямі, прыкметамі, урыўкамі з валачобных песень і г. д. Дні (хранонімы), якія адзначаюць беларусы-католікі, выдзелены курсівам. У праваслаўных яны замацаваны за старым, юліянскім, календаром, што мае 13 лішніх дзён. Зорачкай /!/ пазначаны святы «рухомай» царкоўнай пасхаліі.

У наступным, 2018-м, годзе па праваслаўнай пасхаліі Вялікдзень (Пасха) 8 красавіка, па каталіцкай — 1 красавіка.

Умоўныя абзначэнні: п — панядзелак, а — аўторак, с — серада, ч — чацвер, пт — пятніца, сб — субота, н — нядзеля. Даўжыня дня і моманты ўходу і захаду ў дні сонцастаяння і раўнадзенства падаюцца для Мінска. Больш падрабязна пра значэнне хранонімаў календара можна прачытаць у нашых кнігах «Беларускі народны календар» (Мінск, 1993, 2002).

Студзень

1. н. Новы год. ВКЛ перайшло на студзеньскі стыль у 1550 годзе, Расія — з 1700 года «А хто ўпярод? Новы ж год».

6. пт. **Першая, Пасная куцця**. Перадкладная вячэра. Які дзень, такі і год. **Тры Каралі**. Католікі праводзілі маскіраваны абрад «Тры каралі», або «Гэроды».

7. сб. **Раство Хрыстова**. Пачатак Каляд. «Ой, Калядачкі, біліны-ладачкі...». Калядавалі. Наслід «звязду». Паказвалі батлейку. На Каляды праводзілі ігрышчы («вадзілі казу», «жанілі Цярэшку», «пяклі ката»), гулялі ў «Яшчур» і інш.).

9. п. **Сцяпан**. «На святога Сцяпана вышэй сплуга за пана».

13. пт. **Шчодрая куцця**. Пачатак Шчодрого тыдня. «Мароз, хадзі куццю есці».

14. сб. **Васілле. Новы год** па праваслаўным календары. «Сею, сею пасяваю, з Новым годам вас вітаю».

18. с. **Трэцяя, Галодная, Вадапасная куцця**. Апошнія дні Каляд. «Каляда ад'язджае».

19. ч. **Вадохрышча (Кшчэньне)**. «Святое Кшчэньне ваду ксціла, свет ачысціла і ваду наверх пусціла», «На Вадохрышча завіруха — на Вялікдзень таксама».

20. пт. **Прывадохрышча** — заканчэнне Каляд. Пачатак **Малой вясельніцы** (да посту).

24. а. **Аксіння**. «Аксіння дарогу пераімае, а корм падмаіць». **Фядос**. «На Фядоса цёпла».

25. с. **Таццяна**. Свята студэнтаў. **Павел**. «Вее вецер — будзе вайна».

31. а. **Апанас, Гусінае свята**. Свята свойскай жывёлы. «Хавай нос у апанасаўскі мароз».

Люты

1. с. **Ігнат**. «На святога Ігната зіма багата».

2. ч. **Грамніцы, Стрчэнне**. «Калі на Грамніцы нап'ецца певень вадзіцы, то на Юр'я на-есца вол травіцы», «Грамніца — хлеба палавіца».

5. н. **Агата**. Каровіна свята. «Хлеб і соль святой Агаты не пусціць бяды да хаты».

6. п. **Паўзімніца Аксіння**. «На Аксінню мяце», **Дарота**. «Па Дароце высахнуць хусты на плоце».

11. сб. **Ігнат**. «Ігнат Грамніцам рад».

12. н. ***Памінальніца**. Памінальны тыдзень. Калі «вёя» ў нядзелю, то авёс трэба сеяць на 9-м тыдні, калі ў панядзелак — то на 8-м, калі ў сераду ці чацвер — то пакідалі «дзесьцінкі дзев».

14. а. **Трыфан**. «На Трыфана зорна — ясна позняя». **Валянцін**. Свята закаханых.

15. с. **Грамніцы, Стрчэнне**. «Зіма з летам сустракалася...», «На Грамніцы палавіна зімцы».

18. сб. **Агата**. Каровіна свята.

19. н. ***Рэбы тыдзень, Малая вясельніца, Развіталны, Сырапусны тыдзень**. Тыдзень перад Масленіцай. Які добры дзень на Масленным тыдні, у той дзень ад іллі сеялі лён. Дзяўчаты вешалі «калодкі» нежанатым хлопцам.

22. с. ***Лысая серада**. Праталіны-залысіны.

23. ч. ***Блакiтны чацвер**. Тумановы дзень. ***Крывы, Тлусты чацвер, Валосы, Валосся**. Свята жывёлы. «На Валосага біліны пяклі ці аладкі, каб былі валы гладкі».

24. пт. ***Дзедава пятніца. Улассе**. Свята жывёлы. «Аўлас на сыры лас», Мацей. «На Мацея дарога пацее», «На Мацея адліга — будзе мароз».

25. сб. ***Масленя Дзяды (Бабы)**. «Дзяды не зналі бяды, а нашы ўнукі зазналі мукі».

26. н. **Маладзік у 17.58 (колападобнае сонечнае зацьменне)**. ***Масленіца**. «Масленіца ў «вяхту» (пасля поўні) — дзяржы пшаніцу ў мяху, сей пшаніцу на ўсю руку». ***Гуканне вясны**. «Блаславі, Божа, зіму замакаці, вясну загукіці». На Палессі вадзілі камагоды, «спявалі чыранку», насілі ёлку з вянкам. **Фаціння**. Заступніца ад хвароб.

27. п. ***Паласказуб**. Першы дзень Вялікага посту. Паласкалі зубы гарэлкаю.

Сакавік

1. с. **Серада Папяльцовая* (пач. Вялікага посту ў католікаў). **Уступная серада*. Каб урадзіў лён, мылі верацёны ці калаўроты, хадзілі ў карчму і пераскокавалі цераз пень.

4. сб. ***Зборава субота**. Абрад «спове-дзі дзежкі». **Казімір**. «Святы Казімір дровы ськеці».

5. н. ***Зборніца, Ізбор**. Адзін з варыянтаў Новага года/лета ў час прыняцця юліянскага летазлічэння. «Святы Ізбор унярод ступіці». Пачатак збору ў поле.

9. ч. **Янка, Паўрацненне**. Мядзведзь паварочваецца ў бярозе на другі бок.

12. н. **Рыгор**. «На святога Рыгора ідуць рэкі ў мора».

13. п. **Васіль Капальнік**. Са стрэх капае.

14. а. **Аўдоцця Вясоўка**. Гуканне вясны. «На Аўдокі голы бокі». (1.03 Новы год у мінулыя, сакавіцкі календарны стыль). «Святы Еўдакей... пераступ года».

15. с. **Хвядота**. Абрад «Хвядота занос — усё сена знясе».

17. пт. **Герасім Гракоўнік**. «Герасім гракоў прыгнаў».

19. н. **Язэл**. «Святы Язэл сярод посту шлоб дае прахвосту». «На Язэла пагода — год ураджайны».

20. п. Пачатак **Хрastoвага тыдня**. Пяклі «храсты». Засеўкі. Абрад «жаніцбы коміна». Вясовае раўнадзенства. Усход 7.17, заход 19.17.

22. с. ***Серадапосце**. Выпякалі «хростцы».

Саракі. Было Новым годам/летам. «Святыя Саракі наперад пайшлі». Свята птушак. Прылятае 40 відаў. «Святыя Саракі ў поле саху валаклі». **Прыска**. «На святога Прыску праб'е лёд і пліска».

25. сб. **Рыгор**. «На Рыгора зіма ідзе ў мора». **Дабравешчанне, Завеставанне**. «І птуш-ка гнязда не кладзе». Прылёб буга. Гуканне вясны. Было Новым годам. «Перша свята — нова летца, Благавешчанне зямлю сушыць».

26. н. **Міжблагавешчыны** (да 7 красавіка). Забарона на «запасванне» кароў.

27. п. Пачатак ***Пахвальнага тыдня**. «Дзі-кая качка яціом пахваліцца». **Арына**. «На Арыну сей капусту ў расадніках».

30. ч. **Аляксей Цёплы**. Дзень рыбалова. «На Цёплага Аляксея рыба ідзе на нераст, карова на верас, а бортнік на хвою».

31. пт. ***Пахвальная пятніца**. Мыццё дзе-жак. **Палікарп**. Пачатак бясхлебцы.

Красавік

1. сб. ***Пахвальна (Мезіна) субота**. Не грывмелі кросанамі, каб гром не грывмеў. Дар'я Вясення. Адбывалі палотны.

3. п. Пачатак ***Вербнага тыдня**.

6. ч. **Камаедзіца**. Свята мядзведзя. **Бла-гавеснік**. Пяклі пірагі «бусапы лапы».

7. пт. **Дабравешчанне**. «Дабравешчан-не без ластавак — халоднае лета». Абрад «Страла».

8. сб. **Благушта**. «На Благушту сей капусту».

9. н. ***Пальмова нядзеля**. «Вярба б'е, не я б'ю». ***Вербніца, Матрона**. «На Матрону шчупак хвостом лёд разбівае».

10. п. Пачатак ***Белага, Вялікага, тыдня. *Чысты панядзелак**. Бялілі і мылі ў хаце.

11. а. ***Чысты аўторак**. Каб на людзей і «гаўдаю» не напала «парша», трэба ўсё мыць.

12. с. ***Дравяная страсць**. Мыюць усё драўлянае.

13. ч. ***Чысты чацвер**. Лазня. Абрад мыц-ця дзежкі.

14. пт. ***Чырвоная, Велікодная, пятніца**. Сеялі гарох. **Прабуждэнне хатніка. Мар'я**. Калі ў ясную ноч прыывала вада, то суха будзе ў жніво на хлебнай ніве.

15. сб. ***Вялікая, Чырвоная, субота**. Фар-бавалі яйкі. Канец Вялікага посту.

16. н. ***ВЯЛІКДЗЕНЬ** (у праваслаўных і католікаў). «Хрыстос уваскрэс! — Сапраўды уваскрэс!».

Мікіта. «Калі на Мікіту крыгаход, то няма ні клёву, ні лову рыбалавам».

17. п. Праця ***Велікоднага тыдня**. «Пер-шы дзень пірагі маюць, а сяродні пагуляюць, а апошні дзень выпраўляюць».

19. с. ***Градавая серада. Праводны, Мёртвы, тыдзень**. «Пайшла зіма да Кіева, а лета нам пакінула».

20. ч. ***Людавы дзень**. Раней у Віленскай губерні білі і качалі яйкі з лубкоў, гушталіся на арэлях. ***Вялікадне мёртвых (Наўскі Вя-лікдзень, Мёртвы Вялікдзень, Наўскі чац-вер)**. Дзень памінаання на могілках.

23. н. ***Праводная нядзеля**. «Ідзі, зіма, да Кучава, як ты нам надакучыла». **Юры** (Новы год па задзяку). «Першае святца — святы Юр'я», «Як зязюля закукуе за 12 дзён да Юр'я на «голы» лес, то не чакай ураджаю і будзе хварэць жывёла». **Войцах**. «Святы Вайцеху выпусціў жаўранка з меху».

24. пн. ***Радаўнічныя Дзяды. Анціп** — ахоўнік зубоў.

25. а. ***Радаўніца**. «На Радаўніцу да абеду пашуць, па абедзе плачуць, а к вечару ска-чучь». Марк. «Дождж на Марка, дык зямля як скварка».

29. сб. **Арына**. «На Арыну сей капусту».

30. н. **Зосім** — ахоўнік пчол. **Андрыянава ноч, Андрэй**. Ноч дзявочай варажбы і ча-раўніцтва.

Май

1. п. **Кузьма**. «Май Кузьма з мorkвінай сустракае, а Пахом з гурком».

6. сб. **Юр'я**. Свята жывёлы. «Як дождж на Юр'я — хлеб будзе і ў дурня». Абрад «Страла».

7. н. ***Міраносцы**. «На Міраносцы п'ня і бабы цігаюць адна адну за валосця». **Алісей**. «Прышоў Алісей — авёс пасей». **Бабскія розбрыкі**. Скокі жанчын і качанне па зямлі дзелі ўрадліваасці.

8. п. Пачатак ***Пераплаўнага, Чарвівага, тыдня**. Не трэба садзіць, бо зайдучь чэрві. **Марк**. «Дождж на святога Марка — дык зям-ля, як скварка». **Станіслаў**. «Сей лён на Ста-ніслава — вырасце як лава».

10. с. ***Градавая, Пераплаўная, серада**. Засцярогі ад граду і дажджу.

13. сб. **Якуб**. «На Якуба грэе любя».

18. ч. **Арына Расадніца**. Дзень выса-джвання расады ў Паазер'і.

19. пт. ***Градабойцы, Ледавіты дзень** (Ві-ленская губ.).

20. сб. **Антоній**. «На святы Антоній сей авёс для коней, а як удацца дык і прадасца».

21. н. **Іван Веснавы**. Алякун земляроба. «На Івана каласок, а на Пятра піражок».

22. п. **Мікола Веснавы**. Свята пастухоў. **Алена**. «Сей лён на Алену, будзе кашуля па калена».

23. а. **Зілот**. «Сей пшаніцу на Зілота, і яна будзе як злот».

24. с. **Макей**. «Мокра на Макея — і лета не прасушыць». **Кірыла і Мэфод**. Калі дзень мокры — і лета будзе мокрае.

25. ч. ***Ушэсце**. Унебайшэсце пана Езуса. Свята агляду жыта. ***Ушэсце**. Абрад «Стра-ла». Епіфан. «На Епіфана раніца ў чырвоным каптане, неба з барваю — гарчае лета».

27. сб. **Сідары**. «Прышлі Сідары — прыш-лі і сіверы».

28. н. **Пахом**. «Святы Пахом павее цяп-лом». «Сей агуркі на Пахом — будзеш насіць мяхам».

31. с. ***Градавая серада. Шэсць дзеў**. «Лён сей пошні». **Канпелька Матруна**. «У зямлю махнула». **Фядот**. «Як на дубе апуш-ка — у Фядота поўна аўса кашушка».

Чэрвень

2. пт. ***Сёмушныя Дзяды**. Тры пакутнікі. «Няма лета, але пасля іх не бывае зімы».

3. сб. ***Духавая субота, Зялёная субота. Алена, Ульяна**. Дзень ільну.

4. н. ***Сёмуха, Зыход Св. Духа**. Свята зе-лені. «На Духа будзе цёпла і суха». ***Сёмуха, Тройца**. Култ продкаў і раслінніцка. «Павя-дзём Куста пад гай зялёненькі...» **Васіліск**. «Ад Васіліска і салавей блізка».

5. п. ***Русальніца, Іван ды Мар'я**. Правод-зіны вясны. «На Гранный нядзель Русалкі сядзелі...» **Дзень Еўфрасіні Палацкай**. Ха-дзілі ў Палацк пакліканія і абракацца.

6. а. ***Конскі Вялікдзень**. Свята коней.

7. с. ***Градабой, серада Русаль**. Зда-бывалі з ясеня святы агонь. **Ян**. «Рой перад Янам — пчалар будзе панам».

15. ч. ***Божае цела, Зелянок**. ***Дзявятнік**. Перавод уніятаў у праваслаўе. «Дзеўяць яго-дзін на ветцы».

16. пт. ***Дзевятуха**. Дзень ад навалёныц. **Лук'ян**. Паўднёвы вецер на Лук'яна — на доб-ры ўраджай яравых.

19. п. ***Пятроўка (Петравіца)** Пятроўскі пост да 11 ліп. Пятроўка-галадоўка.

21. с. **Летняя сонцастаянне** (з 20.06 да 22.06). **Даўжыня дня — 16.50. Усход — 4.46, заход — 21.36**. Тодар. «На Тодара раса — ка-пель паласа».

22. ч. ***Дзясятнік**. «Дзясятнік гнаі возіць». **Кірыла**. Пачыналі касавіцу ў Паазер'і.

23. пт. ***Дзясятка**. «Косы точыць». «Жыта паспявае». **Купала**. У *старажытн.* — Новы год/лета.

24. сб. **Ян Купальны**. «Сонца грае».

25. н. **Анапрэй**. «Хто на Нупрэя пасее грэч, той будзе біліны печ».

26. п. **Акуліна Грачышніца**. Святы грэчку.

28. с. **Амос**. «Прышоў Амос — цягне ўго-ру авёс».

29. ч. **Ціхан**. «Пеўчыя птушкі заціхаюць».

Пятрок. «Да Пятра зязюльцы кукаваці», «Прышоў Пятрок — апаў лісток, прыйдзе ілья — ападуць і два».

Ліпень

6. ч. **Купалле**. Свята Сонца і кахання. «Дзень адбаўленне, ночы прыбаўленне».

7. пт. **Іван Купала**. «Учора была Купала, а сёння Іван».

10. п. **Самсон**. «На Самсона дождж — сем тыдняў то ж». Сем братоў. «Сем братоў веро-жаць, колькі тыдняў пагоды».

12. с. **Пятро**. Свята заканчэння Купалля.

13. ч. **Паўпятро**. Дзень талакі. **Сымон і Юда**. «На Сымана і Юду конь байца груды».

14. пт. **Кузьма і Дзямян**. Свята кавалёў. «Святы Пятро жыта спеліць, святы Кузьма сярыты робіць, а святы Дзямян сена грабе».

17. п. **Андрэй**. «Авёс у світцы, а на грэчцы і кашулі няма». «Андрэй усіх мудрай».

21. пт. **Казанская. Пракоп**. Пракоп бок прыпёк. **Данат**. «Святы Данат косіць точыць».

25. а. **Прокл**. Засцерагаліся вялікіх рос. **Якуб**. «На Якуба хлеба поўна губа».

26. с. **Гаўрылей**. Засцеражэнне ад граду. **Ганна**. Снапы кладзе.

29. сб. **Афінаген**. Заціхаюць птушкі.

31. п. **Серпацкая, Шпілініца** (пятніца пе-рад Ільёю). Дзень «засубрывання» сяроў.

Жнівень

2. с. **Ілья**. Свята дажджоў і навалёніц. «Ілья нарабіў гнілля», «Укінуў у вуду коскі ільда».

4. пт. **Мар'я**. «Магдалена — вады па ка-лена».

6. н. **Барыс Палікоп**. «Барыс і Глеб — па-спеў хлеб».

7. п. **Ганны**. «Святыя Ганны бабкі стаў-ляюць».

9. с. **Палікоп**. Паліць копы. **Панцеляймон**. Вылечваў хваробы галавы.

11. пт. **Лаўрын**. «На Лаўрына спяшай да млына».

14. п. **Макавей, Першы Спас**. Свята маку і мёду. **Спасавіца**. Пост да 27 жніўня.

15. а. **Базыль**. «Базыль авечкам воўну дае». **Прачыстая, Зельная**. «Прыйшла Пра-чыстая — стала поле чыста».

17. ч. **Еўдакія**. Агуркі збірае.

19. сб. **Яблычны Спас**. Свята садавіны.

23. с. **Лаўрэн** — свята млынара.

24. ч. **Баўтрамей**. «Св. Баўтрамей высы-лае буслоў па дзяцей». «Прыйшоў Баўтра-мей — жыта на зіму сей».

27. н. **Міхей**. Вяспяваюць брусніцы.

28. п. **Прачыстая**. Свята ўраджаю.

29. а. **Трэці Спас**. Свята хлеба. **Ян**. «Ян на лета прышоў, а ўжо восень знайшоў».

31. ч. **Флор і Лаўр**. Свята коней. **Ара-бінавы дзень і ноч**. «Сухая» навалёніца, дождж.

Верасень